

Sposób postrzegania dziedzictwa kulturowego

mgr Paulina Łuszcz, paulina.luszcz1911@interia.pl

Streszczenie

Cel: Niniejszy artykuł stanowił próbę scharakteryzowania szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego oraz jego świadomości w opinii Polaków. Celem artykułu było wskazanie na ogromną rolę, jaką stanowi dziedzictwo kulturowe.

Materiały i metody: dla osiągnięcia celu wykorzystano literaturę przedmiotu dotyczącą dziedzictwa oraz dane zebrane w badaniu ankietowym.

Wyniki i wnioski: Analiza wyników pozwoliła na sformułowanie wniosków dotyczących sposobu postrzegania dziedzictwa kulturowego. Dziedzictwo kulturowe winno być postrzegane wieloaspektowo. W każdym regionie Polski odnaleźć można elementy, które zaliczają się do dziedzictwa. Problem zapomnianych miejsc, niszczących obiektów w Polsce jest dość wyraźny. Należy podejmować działania ochronne w celu ocalenia i zachowania dla przyszłych pokoleń tak ważnych i szczególnych miejsc.

Słowa kluczowe:

dziedzictwo kulturowe, spuścizna, dorobek narodowy, zabytek, dobro kultury, system ochrony prawnej, region Polski.

Wstęp

Dzisiejszy świat wraz z rozwojem cywilizacyjnym i gospodarczym zmienia się diametralnie. Spuścizna historyczna oraz dorobek kulturowy i narodowy coraz bardziej zanika i odchodzi w niepamięć. Pojawiają się nowoczesne budynki w miejsce tych, które kiedyś były ważnym punktem i służyły społeczeństwu. Zanikają też dawne zwyczaje i tradycje. To wszystko zastępują różne nowinki technologiczne. Zmiany klimatyczne, zanieczyszczenie środowiska, wycinanie, czy też podpalanie lasów, niekorzystne zjawiska atmosferyczne stanowią

zagrożenie i przyczyniają się do wyginięcia niektórych bardzo unikatowych gatunków zwierząt i roślin. Środowisko naturalne jest w dużym niebezpieczeństwie i to wszystko może w niedalekiej przyszłości bezpowrotnie zginąć. Świat zagrożony jest również poprzez narastające konflikty zbrojne i na tle religijnym. Powodują one to, że niszczona jest architektura zarówno świecka jak i sakralna. W Polsce choć obecnie nie ma wojen występują inne niebezpieczeństwa. To o co walczyli bohaterowie narodowi przed ponad stu laty za jakiś czas będzie zapomniane, dlatego ważne jest, aby temu zapobiec i zastanowić się nad rolą dorobku kulturowego, aby następne pokolenia miały okazję to zobaczyć i poznać.

Cel i metodyka badań

Głównym celem opracowania jest przedstawienie wartości dziedzictwa kulturowego. Sposób postrzegania dziedzictwa kulturowego przez Polaków zobrazowano na podstawie badania ankietowego przeprowadzonego w dniach od 15 listopada 2019 r. do 15 stycznia 2020 r, które dotyczyło ochrony dziedzictwa kulturowego. Miało ono formę papierową i elektroniczną. Zarówno wersję tradycyjną jak i internetową uzupełniło po 100 osób. Grono respondentów, czyli osób ankietowanych było przypadkowe, nie wybierano konkretnych osób, lecz każdy dobrowolnie, kto chciał mógł wypowiedzieć się na wskazane pytania. Nie było żadnych ograniczeń, również w zakresie zasięgu terytorialnego, czyli miejsca zamieszkania udzielających odpowiedzi.

Problematyka pojęcia dziedzictwa

Ludzie często wracają do przeszłości, dążą do poznania historii swoich przodków, rodziny oraz odkrycia historii narodu, w którym się urodzili i w którym na co dzień mieszkają. Chcą dowiedzieć się, jak żyło się przed laty, gdy nie było tyle nowych technologii, co dzisiaj. Poznanie przeszłości – historii sprzed lat jest możliwe tylko dzięki odpowiedniej ochronie tego wszystkiego, co ma jakąś kulturową, narodową wartość. Spuścizna historyczna, dorobek narodowy to coś w rodzaju testamentu pozostawionego od przeszłych pokoleń. Jest to bardzo ważny element państwa, który wyróżnia go od innych krajów. Dziedzictwo stanowi o wyjątkowości i odrębności naszej ojczyzny. Szczególne miejsca, wybitne osoby, które wpisały się w historię kraju na przestrzeni dziejów są symbolem każdego narodu. Jak bardzo jest to istotny element dla całej ojczyzny świadczy umiejscowienie dziedzictwa narodowego i dóbr

kultury w preambule oraz początkowych artykułach najważniejszego dla każdego obywatela aktu prawnego jakim jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej¹.

Słowo dziedzictwo pochodzi od łacińskiego zwrotu „*patrimonium*” i tłumaczone jest jako ojcowizna, coś co odziedziczyliśmy po przodkach². Za dziedzictwo narodowe winno rozumieć się wszystko, co miało i ma szczególną wartość duchową, kulturową, artystyczną, historię oraz to co zostało nam dane i co my jako naród powinniśmy pozostawić dla tych, którzy przyjdą po nas, aby i oni mogli poznać i podziwiać piękno narodu oraz troszczyć się o to i być z tego dumnym. Dziedzictwo narodowe odróżnia dany kraj od innego. Nie ma dwóch takich samych państw, choć polityka i ustrój mogą być podobne, to właśnie dziedzictwo jest tym elementem unikatowym, który zawsze był i będzie jedyny i неповtarzalny.

Dziedzictwo kulturowe czy inaczej kulturalne jest szeroko rozumiane i postrzegane, dlatego przyjmuje się, że nie ma jednej określonej ustawowej definicji. Jedynie w Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego³ w pierwszym i drugim artykule odnaleźć można dość szeroki katalog, który określa co zalicza się do dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Z biegiem czasu rozszerza się zakres elementów wchodzących w jego skład. Bardzo trudno jest ustalić jedną definicję, gdyż to co dla niektórych stanowi dziedzictwo, dla innych może nim nie być. Każdy różnie je postrzega i definiuje.

Bardzo ciekawą i ponadczasową charakterystykę dziedzictwa kulturowego porusza publikacja K. Pawłowskiej i M. Swaryczewskiej *Ochrona dziedzictwa kulturowego, Zarządzanie i partycypacja społeczna*⁴. Autorki zwracają uwagę na wiele bardzo istotnych kwestii. Jedną z nich i chyba najważniejszą jest pojmowanie dziedzictwa kulturowego jako dobra publicznego ponieważ ono się ściśle z nim łączy. Z dobrem publicznym należy utożsamiać dziedzictwo ponieważ dotyczy nas wszystkich. To co dany kraj ma najcenniejszego to dobro wspólne, nie jakiejś indywidualnej jednostki. Dlatego też państwo samo w sobie nie jest w stanie chronić samodzielnie zabytków i innych dóbr kultury, lecz jest to obowiązek każdego. Do tego niezbędna jest przede wszystkim świadomość i zaangażowanie wszystkich obywateli, poczynając od swoich społeczności lokalnych⁵.

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., t.j. Dz. U. z 2009 r., nr 114, poz. 946., art. 5 i 6.

² K. Zalaszińska, *Prawna ochrona zabytków nieruchomości w Polsce*, Warszawa 2010, s. 66.

³ Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na siedemnastej sesji (Dz. U. z dnia 30 września 1976 r.).

⁴ K. Pawłowska, M. Swaryczewska, *Ochrona dziedzictwa kulturowego Zarządzanie i partycypacja społeczna*, Kraków 2002.

⁵ Ibidem, s. 12.

Na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa pojęcie to jest rozumiane bardzo szeroko i wielopłaszczyznowo. Jest charakteryzowane jako dorobek poprzednich pokoleń, a także obecnych. To wartość określająca kulturę. Może być rozróżniane ze względu na znaczenie światowe, europejskie, krajowe czy też regionalne⁶.

Jest wiele osób, które podejmują próby określenia i zdefiniowania dziedzictwa. Jedną z takich osób jest koneser zabytków i Członek Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. dr hab. Piotr Dobosz, który wskazuje że: „Pojęcie dziedzictwa kulturowego jest pojęciem najszerszym w stosunku do tych, które dotychczas były stosowane, czyli takie pojęcia jak zabytek czy dobro kultury. Dziedzictwo kulturowe czy inaczej dziedzictwo kultury, jak też dziedzictwo kulturalne, bo różnie ten termin jest przywoływany, obejmuje zarówno te elementy, które stanowią zabytki rejestrowe oraz obiekty, które stanowią muzealia jak również obiekty, które są elementem bibliotecznym, archiwalnym ale też i inne, które nie do końca są zdefiniowane. Dziedzictwo kulturowe obejmuje elementy materialne i niematerialne. W związku z tym do tych elementów o charakterze niematerialnym zaliczamy takie elementy jak np. zwyczaje, które są również kultywowane w określonej sferze. Dziedzictwo kulturowe skracza dystans pomiędzy zabytkiem a obiektem współczesnym. Jest to pojęcie bardzo szerokie ponieważ obejmuje różne obszary architektoniczne, archeologiczne, niematerialne i szereg innych, które zaliczamy do tego co jest pewnego rodzaju spadkiem ale bardzo mocno tkwiącym we współczesnej rzeczywistości”⁷.

Również bardzo trafnie i ciekawie pojęcie to definiuje polski historyk sztuki i specjalista dziedzictwa kulturowego prof. dr hab. Jacek Purchla, który postrzega go nie tylko jako materialne dobro kultury, lecz przede wszystkim jako pamięć i tożsamość. Uważa on, że jest to jedno z podstawowych praw człowieka, które świadczy i podkreśla to, że dziedzictwo dotyczy każdego⁸. Niekiedy problematyczną kwestią jest, co wchodzi w skład dziedzictwa kulturowego. Bez wątpienia zalicza się do niego dziedzictwo materialne jak m.in. zabytki, malarstwo, rzeźby, architektura, stanowiska archeologiczne, wytwory natury oraz niematerialne jak np. tradycja, zwyczaje, rzemiosło, przekazy ustne, historia, itd. Pojawiają się natomiast różne opinie na temat tego, czy obiekty takie jak cmentarze wojenne i przydrożne

⁶ https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Ochrona_dziedzictwa_kulturowego/ [21 II 2020 r.].

⁷ Wywiad przeprowadzony w dniu 22 XI 2019 r. z prof. dr hab. Piotrem Doboszem, Członkiem Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

⁸ J. Purchla, *W stronę systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce*, „Zarządzanie Publiczne” nr 2(12)/2010, s. 70; P. Dobosz, *Formy, mechanizmy ochrony i opieki a pojęcia: zabytek, niematerialne dobro kultury, pamiątka rodzinna i tzw. przedmiot kultowy*, [w:] *Samorząd terytorialny, architektura, dzieła sztuki, prawo*, pod red. P. Dobosza, W. Górnego, A. Mazur, B. Mazurka, A. Kozenia, Kraków 2018, s. 58.

figury, krzyże, kapliczki powinny być traktowane jako element dziedzictwa kulturowego czy jednak nie należy ich zaliczać.

Doświadczenia wojny są zawsze bolesne i zazwyczaj dotyczą całego narodu, ojczyzny ale mogą też odnosić się *stricte* do rodziny danej osoby. Te ciężkie wydarzenia zapisują się trwale w historii danej społeczności i powinny być przekazywane, aby kształtować młode pokolenia, aby i oni mogli poznać czasy, w których kiedyś przyszło żyć i umierać. Takie lekcje historii i przekazy ustne są istotnym elementem i bez żadnych wątpliwości powinny być traktowane i zaliczane do dziedzictwa kulturowego. Potwierdzeniem tego faktu, powinny być bardzo przejmujące i trafne słowa, które znajdują się w Zakopanym na bramie jednego z cmentarzy „Ojczyzna to ziemia i groby. Narody tracąc pamięć, tracą życie”. Podobnie przydrożne kapliczki, które choć często są nawet niezauważane i niedostrzegane kryją w sobie jedyne i wyjątkowe przesłanie. Powstanie każdej z nich przekazuje historię powstania obiektu jak np. podziękowanie za ocalenie od żywiołów, uratowanie od niebezpieczeństw itp. Często jest to również piękna i wyjątkowa architektura i forma, która odróżnia dany region od innego.

Pojęcie zabytku i dobra kultury

Bardzo ważnym zagadnieniem związanym z dziedzictwem kulturowym jest pojęcie zabytku. W ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁹ można odnaleźć definicję ustawową, która określa zabytek jako: „nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”¹⁰.

Komentarz do wyżej wymienionej ustawy przedstawia kilka spojrzeń na rozumienie tej definicji. W orzecznictwie sądowym można odnaleźć różne podejście do kwestii, które kryterium decyduje, jaki obiekt, przedmiot należy uznać za zabytek. Bardzo ważnym elementem uznania rzeczy za zabytek jest wydanie decyzji administracyjnej, wpis do właściwego rejestru, ale nie jest to jednak najważniejsze, lecz za najistotniejsze uważa się właściwości i cechy danego obiektu. Definicja ustawowa jest bardzo szeroka i

⁹ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710, 954.

¹⁰ Ibidem, art. 3.

niesprecyzowana, dlatego też to, czy jakiś budynek, czy też przedmiot powinien być zabytkiem, czy nie, to po części kwestia uznania odpowiedniego organu, czy też instytucji¹¹.

Ze słowem zabytkowy najczęściej kojarzą się określenia stary, wiekowy, antyczny. W obecnych czasach, w potocznym znaczeniu zabytek określa się jako obiekt, który powstał przed laty i ma wartość kulturową i historyczną, jest ważny i szczególnie dla społeczeństwa. Polemikę odnoszącą się do tego problemu podejmuje prof. dr hab. P. Dobosz w publikacji: *Administracyjnoprawne instrumenty kształtowania ochrony zabytków*¹². Autor przedstawia opinie różnych znawców z tej dziedziny i zwraca uwagę na pojawiające się często wątpliwości, co do kwestii ile lat musi mieć dany obiekt, aby był uznany za zabytek. Patrząc przez pryzmat zmieniających się regulacji prawnych najważniejszym kryterium jakim wyróżniano było kryterium czasowe. Dziś nie jest ono wprost określane, lecz liczy się przede wszystkim szczególna wartość dla społeczeństwa. Ten bardzo interesujący proces zmian, inne kwestie i wątpliwości dotyczące zabytków zostały poruszone i opisane we wspomnianej powyżej publikacji Piotra Dobosza. Zabytki mogą być dzielone według różnych kryteriów i kategorii i każdy badacz przynajmniej w jakiejś części inaczej pojmuje jaki obiekt jest uważany za zabytek.

Bardzo ważnym zagadnieniem w stosunku do dziedzictwa narodowego jest pojęcie dobro kultury. Obejmuje ono bardzo szeroki zakres wszystkiego, co jest związane z dziedzictwem kulturowym. Jest to pojęcie, które zakresowo jest dużo głębsze i szersze niż zabytek¹³. Jako dobro kultury zaliczyć można wszelkie obiekty, budynki powstałe przed laty, zabytki, przedmioty działalności człowieka, zarówno historyczne jak i teraźniejsze, które mają szczególne znaczenie, dzieła sztuki artystyczne, muzyczne, teatralne, tradycje, obrzędy, symbole, zwyczaje, wytwory natury, parki narodowe, parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, stanowiska archeologiczne, ważne dokumenty i wszystko co warto zachować ze względu na swoją wartość i znaczenie¹⁴.

Zagadnienia te są ściśle związane i odnoszą się do szeroko pojmowanego w dzisiejszych czasach dziedzictwa kulturowego i narodowego. Przytoczone aspekty wskazują

¹¹ A. Michalik, A. Ginter, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Komentarz*, Warszawa 2016, s. 53-57.

¹² P. Dobosz, *Administracyjnoprawne instrumenty kształtowania ochrony zabytków*, Kraków 1997.

¹³ K. Pawłowska, M. Swaryczewska., op. cit., s. 25; P. Dobosz, *Administracyjnoprawne instrumenty kształtowania ochrony zabytków...*, s. 78.

¹⁴ M. Rouba, *Zadania władz publicznych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Rzeczypospolitej Polskiej ze szczególnym uwzględnieniem obiektów wpisanych na listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO*, Toruń 2013., s. 30-31.

na bogactwo i szczególną wartość jaką ma dziedzictwo narodowe i kulturowe dla całego narodu. Głównym i bezsprzecznym stwierdzeniem powinien być fakt, iż dziedzictwo kulturowe to zarówno relikw przeszłości oraz źródło teraźniejszości.

Podstawy prawne ochrony dziedzictwa kulturowego na gruncie prawa polskiego

Zainteresowanie dziedzictwem kulturowym zmieniało się na przestrzeni lat. Było to uzależnione od epoki historycznej i sytuacji w jakiej znajdowała się Polska. Ciężko jest odnaleźć datę, która będzie wskazywała na początek ochrony prawnej szeroko rozumianego dziedzictwa.

Początków głębszego zainteresowania tymi zagadnieniami należy upatrywać jeszcze przed rozbiorami w początkach XVIII w., kiedy to król Stanisław August Poniatowski podjął próby stworzenia muzealnictwa narodowego. Dużą rolę odegrała tu Komisja Edukacji Narodowej, która skupiała się m.in. na zachowaniu pamiątek, poznaniu przeszłości i historii kraju¹⁵. Uważa się, że okres oświecenia był czasem, w którym rozwinęła się kultura, nauka, zaczęto interesować się szczególnie zabytkami oraz historią¹⁶. Czas rozbiorów i zniewolenia był bardzo bolesny i trudny dla całego narodu. W okresie tym Polacy mobilizowali się, walczyli i podejmowali różne działania i inicjatywy, które związane były z ochroną dziedzictwa i zachowaniem polskości, a ponadto przyczyniały się do jednoczenia się narodu, poczucia świadomości i były podwaliną w drodze do odzyskania niepodległości.

Jedną z godnych uwagi inicjatyw był projekt i pomysł stworzenia Biblioteki Załuskich oraz Musaeum Polonicum¹⁷. Bardzo ważnym przedsięwzięciem był projekt zlecony przez Stanisława Augusta Poniatowskiego dotyczący opracowania historycznych miast¹⁸.

W zależności od państwa zaborczego i prowadzonej przez niego polityki i rządów, sytuacja w zakresie ochrony zabytków była bardzo zróżnicowana.

Najtrudniejsza sytuacja i negatywne podejście do kwestii ochrony i zachowania dziedzictwa panowało w zaborze rosyjskim. Dostępne źródła podkreślają fakt, iż nie było żadnych regulacji prawnych dotyczących ochrony zabytków. Nie utworzono też służby konserwatorskiej państwowej. Rosja dążyła do rusyfikacji Polaków, niszczenia i grabienia pamiątek narodowych, dóbr kultury, itp. Pomimo ciężkiej sytuacji pod okupacją, Polacy

¹⁵ K. Pawłowska, M. Swaryczewska, op. cit. s. 18.

¹⁶ Ibidem, s. 18; K. Zalańska, op. cit., s. 23.

¹⁷ K. Zalańska, op. cit., s. 23; B. Rymaszewski, op. cit., s. 11-12.

¹⁸ Ibidem.

podejmowali różne działania, aby zachować zwyczaje, kulturę, chronić zabytki i to wszystko, co świadczyło o ich tożsamości narodowej¹⁹.

W zaborze pruskim sytuacja wyglądała nieco lepiej. Tutaj istniały regulacje prawne, odnoszące się do ochrony dóbr kultury. Ponadto związane z ochroną zabytków były zarówno niemieckie jak i polskie organizacje i ruchy społeczne, które podejmowały szereg różnych inicjatyw. Polacy tworzyli Towarzystwa jak m.in. Towarzystwo Przyjaciół Nauki w Poznaniu, Towarzystwo Naukowe w Toruniu itd. Podobne towarzystwa zawiązywane były przez niemieckie ruchy społeczne. Zarówno polskie jak i niemieckie odegrały bardzo ważną rolę i przyczyniły się do ochrony historycznych zabytków. W tym zaborze w roku 1843 r. swoją działalność rozpoczęła pierwsza państwowa służba konserwatorska. Działania jej powiązane były z programem politycznym, który wdrożony był przez państwo pruskie i niestety w głównej mierze opierały się na germanizacji²⁰.

Zabór austriacki sprzyjał zachowaniu dziedzictwa i tożsamości narodowej. Cechował się lepiej przygotowanym systemem ochrony zabytków. Galicję, a przede wszystkim Kraków uważa się za ostoję i kolebkę polskich środowisk naukowych, kulturowych, intelektualnych i konserwatorskich. We Lwowie i Krakowie powstawały towarzystwa i organizacje, których priorytetem była ochrona zabytków, dzieł sztuki, swoich regionów oraz kultywowanie i poszanowanie tradycji i ojczystego języka. Tworzono stanowiska i urzędy konserwatorów, a ponadto władze Wolnego Miasta Kraków podejmowały liczne inicjatywy i rozwiązania prawne. Warto przytoczyć m.in. rok 1820, w którym urzędem parafialnym powierzono zadanie przeprowadzenia inwentaryzacji sakralnych zabytków i obiektów. Natomiast za bardzo ważny i istotny należy uznać 1856 r. gdyż powołany został pierwszy polski konserwator zabytków²¹. Rok 1914 był początkiem wybuchu I wojny światowej i jednocześnie w tym bardzo ciężkim czasie ustanowiony został w Krakowie Krajowy Urząd Konserwatorski. Funkcję kierownika pełnił Tadeusz Szydłowski, który miał bardzo trudne zadanie, gdyż w tym czasie ciężko było ze środkami finansowymi, które można byłoby przeznaczyć na zabytki²².

I wojna, która toczyła się przez 4 lata przyniosła wolność Polakom i fakt uznania Polski za naród, państwo, którego przez 123 lata niewoli nie było na mapach Europy. Polacy mogli

¹⁹K. Zalasńska, op. cit., s. 24; H. Nieć, *Ojczyzna dzieła sztuki, międzynarodowa ochrona integralności narodowej spuścizny kulturalnej*, Kraków 1980, s. 25.

²⁰B. Rymaszewski, *Polska ochrona zabytków*, Warszawa 2005, s. 13; K. Zalasńska, op. cit., s. 25.

²¹B. Rymaszewski, op. cit., s. 12, 18-19; K. Zalasńska, op. cit., s. 24; K. Pawłowska, M. Swarczewska, op. cit., s. 18-19.

²²B. Rymaszewski, op. cit., s. 22; K. Zalasńska, op. cit., s. 28.

zacząć odbudowywać kraj, choć było to bardzo ciężkie ze względu na dokonane spustoszenia i zniszczenia. Poniesione straty były widoczne w każdym elemencie. Czasami były to całe miasta, wsie, miejscowości, okazałe, historyczne budowle itp. Wiele cennych dzieł kultury, sztuki, rzemiosła, obrazów, pozycji literatury oraz inne różne zbiory archiwalne i pamiątki historyczne zostały zniszczone, a co gorsza niektóre zrabowane i wywiezione za granicę. Walcząc o wolność Polska straciła nie tylko tysiące żołnierzy, cywilów, często młodych ludzi ale również to, co świadczyło o odrębności narodowej i polskości. Dzięki świadomości społeczności lokalnych i ich poczuciu obowiązku obywatelskiego udało się po części zniwelować straty i nie doprowadzić do całkowitego zniszczenia i rozgrabienia. Ich patriotyczna postawa pod zaborami przyczyniła się do ocalenia i zachowania wielu cennych dóbr kultury, które zachowały się do dzisiejszego dnia²³.

11 listopada 1918 r. uznaje się za koniec I wojny światowej. Choć niektóre miasta wcześniej odzyskały niepodległość to jest to formalna data zakończenia niewoli i objęcie władzy przez Józefa Piłsudskiego. Niemniej jednak prawna ochrona kultury i zabytków nastąpiła nieco wcześniej, bo już 31 października tegoż roku uchwalony został Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury. Głównym jego celem było objęcie opieką i ochroną dóbr kultury, które znajdowały się na terenie Państwa Polskiego. Określał też sankcje i odpowiedzialność oraz kompetencje organów, które sprawowały prawną opiekę nad zabytkami²⁴.

Innym nieco późniejszym ale również bardzo ważnym aktem, który obowiązywał w Polsce było Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z mocą ustawy z 6 marca 1928 r. o opiece nad zabytkami. Na jego mocy konserwatorzy zabytków w województwach otrzymali szereg niezbędnych uprawnień²⁵.

Po odbudowie narodu, radość Polaków nie trwała jednak zbyt długo, gdyż po 21 latach wolności wybuchła II wojna światowa, która trwała do roku 1945. Okupanci wywozili głównie zabytki ruchome i choć sytuacja znowu była bardzo trudna ponownie ogromną rolę odegrali obywatele kraju, którzy dbali o zachowanie tożsamości narodowej, regionalnej i związanych z tym pamiątek. Tuż po zakończeniu wojny powstały różne regulacje prawne, które odnosiły się do ochrony dziedzictwa kulturowego. Warto przytoczyć kilka z nich. Pierwszym aktem uchwalonym już w 1946 r., a dokładniej 1 marca był dekret o rejestracji i zakazie wywozu dzieł

²³ B. Rymaszewski, op. cit., s. 32; K. Pawłowska, M. Swaryczewska, op. cit., s. 19.

²⁴ B. Rymaszewski, op. cit., s. 37-40; H. Nieć, op. cit., s. 25; K. Zalasńska, op. cit., s. 28-29.

²⁵ B. Rymaszewski, op. cit., s. 40, H. Nieć, op. cit., s. 25-26.

sztuki plastycznej oraz przedmiotów o wartości artystycznej, historycznej lub kulturalnej²⁶. Bardzo istotnym dokumentem, który wprowadzał i definiował pojęcia takie jak dobro kultury czy zabytek była ustawa o ochronie dóbr kultury i muzeach z dnia 15 lutego 1962 r.²⁷. Ustawa ta ulegała różnym zmianom i modyfikacjom. Istotnym elementem było wyłączenie z niej uregulowań i problematyki odnoszącej się do muzeów. Kwestia ta została unormowana w nowej ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach²⁸.

Wspomniana ustawa o ochronie dóbr kultury z 1962 r. została zmieniona i uchylona i dziś obowiązującym oraz podstawowym aktem prawnym w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami²⁹.

Istnieje szereg innych bardziej szczegółowych ustaw, rozporządzeń i przepisów wykonawczych, który odnosi się do szeroko pojętej ochrony dziedzictwa kulturowego. Można zapoznać się z nimi na oficjalnej stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa³⁰.

Regulacje prawne odnoszące się do dziedzictwa kulturowego można odnaleźć również w przepisach jednostek samorządu terytorialnego. Uregulowania te umiejscowione są w odpowiednich aktach prawnych: ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym³¹, ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym³² oraz ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa³³. Przy okazji unormowań odnoszących się do jednostek terytorialnych wspomnieć warto jeszcze ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym³⁴. Jest to bardzo ważny akt prawny, który reguluje i definiuje współczesne dobro kultury, które jest tak bardzo istotne w dzisiejszych czasach³⁵. Ponadto dziedzictwo kulturowe jak zostało to wcześniej przedstawione, to również przyroda i wytwory natury. Szczegółowe uwarunkowania dotyczące ochrony krajobrazu naturalnego zostały określone w odrębnej ustawie, a mianowicie w ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody³⁶.

²⁶ Ibidem, s. 25-26.

²⁷ H. Nieć, op. cit., s. 26-29; K. Zalańska, op. cit., s. 47-51.

²⁸ Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 902.

²⁹ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710, 954.

³⁰ https://www.nid.pl/pl/Dla_specjalistow/Prawo/Polskie_akty_prawne/ [20 III 2020 r.].

³¹ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1372.

³² Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1038.

³³ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1038.

³⁴ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 741, 784, 922.

³⁵ M. Rosegnal, *Kilka refleksji nad ochroną dóbr kultury współczesnej* [w:] *Samorząd terytorialny, architektura, dzieła sztuki, prawo...*, s. 177.

³⁶ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz. U. z 2021 r. poz. 1098, 1718.

Bazując na zachowanych archiwalnych dokumentach można zauważyć, że już w latach wcześniejszych – pięćdziesiątych ubiegłego wieku ochrona dziedzictwa kulturowego była bardzo ważna i przywiązywano do niej ogromną wagę. Potwierdza to pismo Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie, Wydział Kultury, w którym skierowano prośbę do Wydziałów Powiatowych, aby na swoim terenie przynajmniej raz w roku przeprowadzać analizę ochrony zabytków oraz pismo Związku Wojowników o Wolność i Demokrację dotyczące udzielanie informacji na temat miejsc walk, akcji i mogił indywidualnych i zbiorowych poległych w obronie Ojczyzny w okresie okupacji hitlerowskiej³⁷.

Choć na system prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce składa się szereg różnych przepisów i ustaw szczególnych to niektórzy specjaliści uważają, że w Polsce system ochrony prawnej nie jest wystarczający i wymaga modyfikacji. Przywoływane wcześniej K. Pawłowska i M. Swaryczewska. wskazują, że aby zachować tożsamość i ojczyste dziedzictwo nie wolno beczynnie czekać, gdyż wtedy stracimy to, co cenne. System powinien być unowocześniony, dobrze przygotowany i dostosowany do sytuacji Polski³⁸. Podobne spojrzenie na ten problem przedstawił również prof. dr hab. Piotr Dobosz, który również uważa, że system prawny i system zarządzania wymaga modyfikacji, gdyż kwestie oceny przepisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego niestety w różnych obszarach nie są wystarczające. Na potwierdzenie faktu, jak bardzo dziedzictwo kulturowe jest ważne nie trzeba dużo się doszukiwać. Już tekst preambuły Konstytucji podkreśla szczególną wartość jaką ma dziedzictwo, przeszłość Ojczyzny, kultura, tradycja, doświadczenia i wszystko co jest w jakimkolwiek stopniu związane z narodem. System prawny musi więc być udoskonalany na potrzeby dzisiejszego zmieniającego się świata. Ochrona dziedzictwa winna być priorytetem wszystkich, zarówno stanowiących prawo jak i każdego zwykłego człowieka, aby nie dopuścić do sytuacji, w której cenne, historyczne obiekty i zabytki stają się opustoszałe i popadają w ruinę.

Problem zapomnianych miejsc w Polsce i dewastacji obiektów kulturowych

³⁷ Archiwum Narodowe w Krakowie, Oddział w Bochni, Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Brzesku, *Muzea i zabytki*, sygn. 30/128/482.

³⁸ K. Pawłowska, M. Swaryczewska, op. cit., s. 139-140.

Problem zapomnianych, opustoszałych miejsc staje się w Polsce coraz bardziej dostrzegany. Potwierdzeniem i uzasadnieniem zainteresowania tym zjawiskiem jest m.in. wyszukanie, zebranie i opracowanie katalogu zabytków i miejsc, które kiedyś były cennymi dziełami i wyniosłymi budowlami, a dziś są w stanie częściowego lub całkowitego rozpadu. Historyk Mateusz Porębski³⁹ chcąc przybliżyć historię i pokazać społeczeństwu te niszczone zabytki wydał cykl 16 książek po tytułem „Zapomniane miejsca (...)” w wersji przewodników, które charakteryzują te obiekty. Autor chcąc zabrać czytelników w podróż po tych niezwykłych miejscach dokonuje barwnego ich przedstawienia. Przygotowane albumy czyta się z wielkim zaciekawieniem i niedowierzaniem, że tak piękne i ważne zabytki oraz miejsca dziś już nikogo nie interesują i się o nich nie pisze i nie mówi. Większość ludzi, nawet z okolicy, w której jest usytuowany dany obiekt nigdy o nim nie słyszała. Te bogato opisane i zilustrowane opracowania charakteryzujące różne rejony Polski mogą okazać się w wielu przypadkach jedynym źródłem, aby dowiedzieć się, że takie miejsca kiedyś w naszej ojczyźnie istniały.

W wielu regionach Polski występuje ten sam problem z brakiem odpowiedniej ochrony miejsc pamięci walczących oraz niedostrzeganie i niedbanie o okoliczne figurki. Problem ten poruszyli respondenci w przeprowadzonym badaniu ankietowym. Wskazali oni kilka ciekawych propozycji, niekiedy ogólnych, nieskonkretyzowanych ale również konkretne miejsca w różnych częściach kraju.

Tabela nr 1: Miejsca w Polsce, które uważane są za zapomniane i zniszczone

Miejsca zapomniane	Liczba osób, które wskazały odpowiedź
Cmentarze z I oraz wojny światowej	30
Przydrożne figurki i krzyże	20
Pomniki upamiętniające żołnierzy i ziemne mogiły	17
Ruiny zamku na Górze św. Marcina	15
Dawne pałace i rzeźby	13
Pamiątkowy wagonik (Szyb Regis w Bochni)	9
Cmentarz wojenny w Dołach/Porąbce Uszewskiej	8
Drewniane chałupy	8

³⁹ Mateusz Porębski jest historykiem, a dodatkowo z zamiłowaniem i pasją regionalistą. Uwielbia podróżować i odkrywać nowe, nieznanne miejsca. Liczne podróże pozwoliły mu stworzyć cykl przewodników po kilku województwach i swoimi obserwacjami dzieli się z innymi w wydanych książkach.

Dwór w Zaborowie	7
Pałace w woj. Dolnośląskim: w Pisarzowicach, Goszczu i Daszowie	7
Bezardówka w Przyborowie	6
Kamieniołomy w Krakowie	6
Cmentarz wojenny w Szczurowej	5
Dwór w Popędzynie	5
Cmentarz żydowski w Brzesku	5
Twierdza Przemyśl	4
Zamek Stary Książ – Wałbrzych	4
Zamek Krzyżtopór w Ujeździe	4
Zamek Niesytno w Płoninie	3
Ruiny zamku w Melsztynie	3
Pałac w Zębowicach	3
Zamek Gryf	2
Pałac w Krzeszowicach	2
Cmentarz w Leksandrowej	2
Parowozownia Gdańsk	1
Stare forty w Krakowie	1
Cmentarz żydowski w Andrychowie	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Respondenci przywołali różne przykłady miejsc i obiektów, które uważają za zniszczone i zapomniane. Nie dotyczą one tylko jednego regionu, lecz różnych krańców Polski. Kiedyś stanowiły ważne ośrodki kulturowe, historyczne, narodowe, religijne, a dziś popadają w ruinę, są dewastowane i opustoszałe lub są użytkowane, ale znajdują się na ich obszarze elementy jak np. nagrobki, które są w stanie rozpadu. Niepokojące jest to, gdyż historia, która kiedyś była tak ważna odchodzi w niepamięć i za jakiś czas może już nie być żadnego śladu po niej.

Część zapomnianych i zniszczonych miejsc jest jeszcze do odratowania, a niektóre elementy można naprawić i dokonać konserwacji. Nie zawsze to siła natury, czyli głównie warunki atmosferyczne powodują zniszczenia obiektów. Czasem to sami ludzie są głównym i

jedynym powodem powstałych zniszczeń. Jeśli każdy człowiek nie poczuje się do odpowiedzialności za dobra wspólne i nie będzie miał szacunku do obiektów i miejsc kulturowych to za jakiś czas nie będziemy mieć czego oglądać i nie pozostawimy nic dla przyszłych pokoleń. W dzisiejszym świecie problem braku zainteresowania dziedzictwem kulturowym jest dość wyraźny. Zatrważające jest to, że często słyszy się głosy, że za ochronę i remont danego obiektu powinny odpowiadać wyspecjalizowane organy i instytucje, że to jedno z ich ustawowych zadań, dlatego zwykły obywatel nie będzie się mieszał i przejmował losem zabytków. Jest to bardzo błędne podejście, gdyż nikt nie oczekuje i nie wymaga, żeby mieszkańcy z własnych środków sami remontowali jakieś obiekty, lecz chodzi o poczucie obowiązku troski i szacunku oraz przede wszystkim o zaprzestanie niszczenia różnych dóbr kultury i natury. Przykładów dewastacji jest bardzo wiele. Jednym z nich, który zapewne na bardzo długo zapisze się w pamięci Polaków jest ubiegłoroczny pożar Biebrzańskiego Parku Narodowego. Bezmyślność ludzka spowodowała nieodwracalne straty unikalnych terenów i śmierć niektórych zwierząt. To piękno natury zginęło bezpowrotnie i już nie powróci. Tylko właściwa relacja i współpraca na linii obywatel – organy państwowe jest w stanie odpowiednio zadbać i chronić cenne dla całej społeczności obiekty i tereny.

Jak Polacy postrzegają dziedzictwo kulturowe?

Przeprowadzone badanie ankietowe na grupie 200 osób – Polaków zamieszkujących różne regiony Polski pozwoliło poznać sposób postrzegania dziedzictwa kulturowego. Spostrzeżenia jakie nasuwają się po dogłębnych analizach wskazują, że większość ankietowanych choć przeważnie w sposób prosty, ale przede wszystkim samodzielny i często bardzo ciekawy i wyczerpujący wyjaśniało czym według nich jest dziedzictwo. Warto przytoczyć kilka szczególnie wyróżniających się sformułowań. Najczęściej dziedzictwo kulturowe określano jako: „spuścizna po przodkach, która może przybrać przeróżne, rozmaite formy. Są to zarówno rzeczy materialne jak i niematerialne, zabytki oraz tradycje danego regionu”. Inna wypowiedź dodatkowo zawierała sformułowanie, iż „dorobek przeszłości ma ogromną wartość dla całego narodu oraz każdego obywatela i należy go chronić, aby pozostał dla przyszłych pokoleń, ponieważ tylko dzięki temu będą one mogły zobaczyć jak kiedyś wyglądało życie”. Warto przytoczyć jeszcze jedno bardzo ciekawe i nieco inne spojrzenie jednego z respondentów. Jego odpowiedź dość zasadniczo różniła się od pozostałych. Napisał on, że: „Dziedzictwo kulturowe chociaż utożsamiane jest zazwyczaj z przeszłością, to również

winno się odnajdywać je w rzeczach obecnych, gdyż to nie wiek powinien decydować o tym, co jest naszym dorobkiem, lecz czy ta „rzecz” ma jakąś wartość kulturową, narodową, czy regionalną dla nas Polaków i naszych społeczności lokalnych. To co człowiek wytwarza, w jaki sposób żyje, z czym musi się mierzyć dzisiejszy świat, to wszystko choć może dla nas jest codziennością, to dla przyszłych pokoleń może być czymś szczególnym, co będzie jedynym źródłem i świadectwem tego, co było wcześniej. Dziedzictwo nie powinno być postrzegane tylko jako relikwiny dawnych czasów, lecz również w odniesieniu do tego, co jest tu i teraz”. Społeczność, która podjęła się próby sformułowania swojej wizji postrzegania dziedzictwa kulturowego zrobiła to w sposób wielopłaszczyznowy, co potwierdza fakt, iż dziedzictwo kulturowe nie ma jednej definicji i każdy rozumie go w nieco inny sposób.

Dodatkowo badani określili jaką rolę pełni dziedzictwo kulturowe i czy jego ochrona jest potrzebna. Najczęściej pojawiające się odpowiedzi dotyczyły faktu, iż dziedzictwo kulturowe stanowi o przeszłości przodków, jest odzwierciedleniem realiów dawnych czasów, przypomina o historii, kulturze, ważnych osobach, miejscach, wydarzeniach. Część ankietowanych wskazywała, że właściwa ochrona to obowiązek zarówno państwa jak i każdego człowieka. Wśród udzielających odpowiedzi kilka było szczególnie ciekawych. Jeden z badanych napisał że: „dziedzictwo kulturowe powinno być chronione w jeszcze lepszy sposób niż jest, gdyż nie można zniszczyć tego, co ktoś wcześniej w trudzie wypracował, gdyż to przecież nasi przodkowie walczyli o wolność, o zachowanie polskości, tradycji, zabytków, dzieł sztuki, itd. Czynili tak, czasem oddając swoje życie, aby inni mogli zobaczyć okazałe i wyjątkowe zabytki”. Inna bardzo rozbudowana odpowiedź brzmiała: „Nie mamy prawa zniszczyć tego, co mamy w Polsce najcenniejszego czyli dziedzictwa, nie możemy o tym zapomnieć. Porzucić w niepamięć i nie zadbać o odpowiednią ochronę tego, co nas wyróżnia od innych krajów, co stanowi o naszej odrębności, o bogactwie kulturowym, religijnym to tak jakbyśmy wykreślili nasz naród z mapy świata. Dziedzictwo to jest nasz dorobek, testament, który każdy obywatel w sposób jaki tylko może musi chronić, aby zostawić to dla tych, którzy po nas przyjdą. Żadne państwo nie jest takie samo, bo choćby ustrój był podobny to właśnie odrębność kulturowa to najistotniejszy czynnik, który odróżnia i charakteryzuje dany naród”. Bardzo przejmujące są jeszcze słowa zawarte w sformułowaniu innego respondenta. Napisał on: „Dziedzictwo nie tylko pokazuje nam piękne, okazałe zabytki ale przede wszystkim kształtuje obecną cywilizację i pokolenia teraźniejsze i przyszłe, naszą świadomość, moralność, światopogląd oraz system wartości. To te czynniki i postawy kierunkują młode pokolenia, ich zachowania i myśli. Czy można wyobrazić sobie

życie bez poznania przeszłości swojej rodziny oraz historii ojczyzny? Ja osobiście nie jestem w stanie tego uczynić i nawet sobie wyobrazić jak to by było, gdybyśmy nie słyszeli nic o tym, co było kiedyś. Powinniśmy być wdzięczni i dziękować za to co mamy, gdyż nie każde państwo ma tyle dóbr kultury co my. Mam się czym chwalić i co promować. Gdyby każdy odpowiednio obchodził się z danym obiektem, szanował miejsca pamięci, kultywował tradycję i zwyczaje, itp. to zachowalibyśmy i odkrylibyśmy całe bogactwo kulturowe naszego narodu, które jest przeogromne a jeszcze po części nieujawnione. Dziedzictwo to „fundamenty” i tylko na nich możemy budować nasze życie, one zawsze będą, gdyż dziedzictwo jest ponadczasowe. Myślę, że nie ma lepszych argumentów na ten oczywisty fakt, że ochrona dziedzictwa kulturowego jest jedną z najważniejszych rzeczy w życiu każdego człowieka”. Przekaz, który płynie z przytoczonych powyżej odpowiedzi jest najlepszym dowodem na to jak ogromną i ważną rolę odgrywa dziedzictwo kulturowe w życiu i świadomości tej grupy społeczeństwa. Troska o nasze wspólne dziedzictwo narodowe powinna zaczynać się już w naszych sercach i umysłach.

Bogactwo kulturowe regionów i społeczności lokalnych

Każdy region, bez znaczenia czy na świecie, czy w Polsce posiada swoistą spuściznę historyczną czy też kulturową. Bogactwo i dorobek kultury należy dostrzegać nie tylko przez pryzmat dużych, znanych miast lecz przede wszystkim poprzez przykład małych, może nieznanych i zapomnianych miejscowości. Każda wieś, choć może nie zawsze ma okazałe zabytki, które są znane i podziwiane na całym świecie ma swój jedyny i niepowtarzalny dorobek zarówno materialny jak i niematerialny. Mogą zaliczać się do niego m.in. historia powstania, tradycje, zwyczaje, kultura, zabytki, miejsca wyjątkowe, wydarzenia, które w przeszłości miały miejsce na tej ziemi i osoby, które z niej pochodzą. Wszystko to składa się na szeroko rozumiane i wyjaśnione już wcześniej dziedzictwo kulturowe. Społeczności lokalne powinny więc dostrzegać bogactwo swojego regionu. Członek Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury, prof. dr hab. Piotr Dobosz odnosząc się do powyższych sformułowań potwierdził, że nie ma miejsc bezwartościowych. Wskazał, że każde miejsce jest kapitalnym nośnikiem pewnego rodzaju kultury przetransponowanej w czasie⁴⁰.

⁴⁰ Wywiad przeprowadzony w dniu 22 XI 2019 r. z prof. dr hab. Piotrem Doboszem, Członkiem Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Bardzo ciekawym spostrzeżeniem jest fakt, że coraz częściej pojedyncze osoby podejmują inicjatywę, aby w swoich regionach stworzyć miejsca, które będą dokumentować przeszłość i historię danej miejscowości oraz pokazać swoisty dorobek kulturowy. W związku z tym tworzone są izby pamięci lub regionalne muzea. Tworzenie takich lokalnych miejsc jest najlepszym sposobem, aby promować swoją okolicę, uczyć najmłodszych historii oraz ocalić od zapomnienia i zniszczenia, to wszystko co stanowi dobro kultury danego regionu. Każdy powinien rozejrzeć się wokół siebie i zadbać o tą małą ojczyznę jaką jest miejsce jego urodzenia czy zamieszkania ponieważ tylko wtedy Polska będzie wyjątkowym krajem, który niczego nie straci i nie odrzuci w zapomnienie, a będzie się rozwijać. Bardzo ważne jest, aby poczuwać się do odpowiedzialności za dany obiekt i mieć świadomość, że to jest nasze dobro wspólne. Nie powinien ulegać żadnej wątpliwości fakt, że spuścizna i dorobek kulturowy nie jest dobrem jednostki, lecz wspólnym, czyli nas wszystkich.

Podsumowanie

Dziedzictwo to nie tylko zabytki, lecz to również historia, tradycje, znane i zasłużone osoby i to wszystko co człowiek wytwarza i dzieli się tym z ludzkością. Na terytorium Polski usytuowane jest wiele pięknych i wyróżniających się od innych krajów miejsc i obiektów. Ponadto naród posiada bardzo bogatą i bolesną historię oraz liczne zwyczaje i tradycje. Polacy powinni docenić i cieszyć się z tego wszystkiego, co jest nam dane, a także pokazywać to i promować na cały świat. Nie można pozwolić na to, żeby obiekty i miejsca, które kiedyś stanowiły ważny element kulturowy, czy też narodowy popadały w ruinę i stawały się miejscami bezużytecznymi. Te opuszczone miejsca, których w Polsce jest tak wiele powinny stać się podstawą do chwili refleksji nad tym, że wszystko przemija i to od nas zależy, co zostawimy dla przyszłych pokoleń. Polska podobnie jak i inne kraje boryka się różnymi zagrożeniami i problemami, które dotyczą zabytków i miejsc, które kiedyś był tak ważne, a dziś zapadają się i straszą już samym wyglądem. Tylko wspólnymi siłami władz i mieszkańców można uratować wiele cennych dzieł i ocalić je od zapomnienia. Człowiek żyje z dnia na dzień codziennymi obowiązkami i przyjemnościami, nie dostrzega i nawet nie zastanawia się nad tym, co wartościowego i pięknego jest obok. Wyjeżdżamy na wakacje w różne nieraz najdalsze zakątki świata, a rzadko zwiedzamy polskie miasta, które przecież niczym nie odstają od wielu innych zagranicznych. Polacy muszą chcieć poznać swój kraj i region, być z niego dumnym,

promować, okazywać szacunek, gdyż każdy z nas jest jego elementarną częścią i tworzy dziedzictwo narodowe Polski.

Wnioski

Zaprezentowane w opracowaniu rozważania teoretyczne i analiza badania ankietowego umożliwiły zestawienie kilku najważniejszych wniosków:

1. Dziedzictwo kulturowe jest terminem bardzo obszernym znaczeniowo, wieloaspektowym i trudnym do precyzyjnego zdefiniowania.
 2. Dziedzictwo stanowi jeden z fundamentów zbiorowej tożsamości i powinno odgrywać ważną i wiodącą rolę w życiu każdego obywatela oraz w całym narodzie.
 3. Problem zapomnianych miejsc, niszczących obiektów w Polsce jest dość wyraźny. Należy podejmować działania ochronne w celu ocalenia i zachowania dla przyszłych pokoleń tak ważnych i szczególnych miejsc.
 4. Polacy powinni zwrócić uwagę na spuściznę i dorobek narodowy kraju, na dobra kultury, które znajdują się w każdym regionie i poczuwać się do ich ochrony, gdyż każdy w mniejszym lub większym stopniu, choć często tego nieświadomy jest częścią dziedzictwa i bogactwa narodowego.
-

Summary

Aim: This article is an attempt to characterize the widely defined cultural heritage and its awareness in the opinion of Poles. The aim of the article was to indicate the enormous role played by cultural heritage.

Materials and research methods: The author has researched the literature on the subject on heritage and used the data collected in the survey in order to achieve the specified aim.

Results and conclusions: The analysis of the results allows for the formulation of conclusions on the perception of cultural heritage. Cultural heritage should be viewed in many ways. In every region of Poland, you can find elements that are part of the heritage. The problem of forgotten places and decaying buildings in Poland is quite clear. Conservation measures must be taken to save and preserve such important and special places for future generations.

Keywords: cultural heritage, heritage, national heritage, monument, cultural property, legal protection system, Polish region.

Literatura:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., t.j. Dz. U. z 2009 r., nr 114, poz. 946.
2. Zalańska K., Prawna ochrona zabytków nieruchomych w Polsce, Warszawa 2010, Wydawnictwo Wolters Kluwer.
3. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na siedemnastej sesji (Dz. U. z dnia 30 września 1976 r.).
4. Pawłowska K., Swaryczewska M., Ochrona dziedzictwa kulturowego Zarządzanie i partycypacja społeczna, Kraków 2002, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
5. Purchla J, W stronę systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, „Zarządzanie Publiczne” nr 2(12)/2010, Wydawnictwo Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie.
6. Dobosz P., Formy, mechanizmy ochrony i opieki a pojęcia: zabytek, niematerialne dobro kultury, pamiątka rodzinna i tzw. przedmiot kultowy, [w:] Samorząd terytorialny, architektura, dzieła sztuki, prawo, pod red. P. Dobosza, W. Górnego, A. Mazur, B. Mazurka, A. Kozienia, Kraków 2018, Koło Naukowe Prawnej Ochrony Dóbr Kultury TBSP UJ.
7. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710, 954.
8. Michalik A., Ginter A., Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Komentarz, Warszawa 2016, Wydawnictwo Wolters Kluwer.
9. Dobosz P., Administracyjnoprawne instrumenty kształtowania ochrony zabytków, Kraków 1997, Oficyna Wydawnicza „Dajwór”.
10. Rouba M., Zadania władz publicznych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w Rzeczypospolitej Polskiej ze szczególnym uwzględnieniem obiektów wpisanych na listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO, Toruń 2013, Wydawnictwo Adam Marszałek.
11. Nieć H., Ojczyzna dzieła sztuki, międzynarodowa ochrona integralności narodowej spuścizny kulturalnej, Kraków 1980, PWN.

-
12. Rymaszewski B., Polska ochrona zabytków, Warszawa 2005, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”.
 13. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 902.
 14. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1372.
 15. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1038.
 16. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa, t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1038.
 17. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 741, 784, 922.
 18. Rosegnal M., Kilka refleksji nad ochroną dóbr kultury współczesnej [w:] Samorząd terytorialny, architektura, dzieła sztuki, prawo..., Koło Naukowe Prawnej Ochrony Dóbr Kultury TBSP UJ.
 19. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz. U. z 2021 r. poz. 1098, 1718.
 20. Archiwum Narodowe w Krakowie, Oddział w Bochni, Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Brzesku, Muzea i zabytki, sygn. 30/128/482.
 21. https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Ochrona_dziedzictwa_kulturowego/ [dostęp 21 II 2020 r.].
 22. https://www.nid.pl/pl/Dla_specjalistow/Prawo/Polskie_akty_prawne/ [dostęp 20 III 2020 r.].